

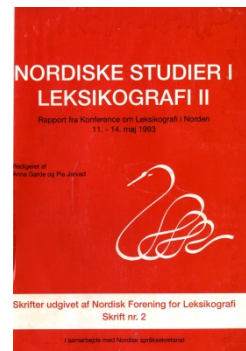
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: Leksikografi og excentricitet

Forfatter: Jens Axelsen

Kilde: Nordiske Studier i Leksikografi 2, 1993, s. 18-28
Rapport fra Konference om leksikografi i Norden, 11.-14. maj 1993

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Leksikografi og excentricitet

Jens Axelsen

På et af de "morsomme" skilte man kan købe til ophængning på kontorer står der: "Man behøver ikke være tosset for at arbejde her, men det hjælper." Jeg har sommetider spekuleret på om denne sentens også kan bruges om leksikografi: "Man behøver ikke være tosset for at dyrke leksikografi, men det hjælper", for når man ser tilbage i historien finder man adskillige eksempler på excentriske leksikografer: vor store forgænger **Dr Johnson** var bestemt ikke helt almindelig, og også i hans leksikografiske arbejde er der glimt af excentricitet. Velkendt er hans definition af *lexicographer*: "A writer of dictionaries, a harmless drudge", og af *oats*: "A grain which in England is generally given to horses, but in Scotland supports the people". Min yndlingsdefinition fra ham er dog følgende, af ordet *dogsbolt*: "Of this word I know not the meaning, unless it be..." og så kommer han med en lang og skrupforkert forklaring.

En anden stor forgænger, **Noah Webster**, havde den ide at han ville lave sproget om så det passede til hans opfattelse af hvordan det logisk burde være (og han havde også held til at få ændret nogle stavemåder i amerikansk engelsk). Han syntes nu at når *ea* udtaltes /i:/ i *leaf* og *sheaf*, burde *d e a f* også udtales /di:f/ selvom det faktisk hedder /def/ så han rettede hele sit liv folk der sagde /def/ i hans pøhør.

Og mit emne her er en tredje leksikograf, der ganske vist ikke har samme status i leksikografiens historie som de to nævnte koryfæer, men til gengæld nok langt overgår dem i excentricitet, nemlig islændingen **Thorleif Gudmundsson Repp**.

Hans interesse i en leksikografisk sammenhæng er den, at han i 1845 sammen med englænderen *James Stephen Ferrall* udgav en Dansk-Engelsk Ordbog der blev et vendepunkt i dansk-engelsk leksikografi. Med den forlod man d. 18. årh.'s tradition, som de hidtidige dansk-engelske ordbøger var præget af, og fik en mere moderne ordbog. Den var den første der havde et solidt fundament at bygge på, såvel for de danske ords vedkommende, nemlig *Molbechs* "Dansk Ordbog" fra 1833, som for oversættelsernes, da Ferrall var englænder, og Repp selv var særdeles velbevandret i engelsk. Bogen har stadig en efterkommer her i landet, nemlig Gyldendals røde dansk-engelske ordbog, der i lige linie, gennem forskellige udgivere, nedstammer fra den, og det var også det der var min tilgang til Repp, da bogen jo således i 1995 har 150 års jubilæum. Jeg anede ikke hvem Repp var da jeg så hans navn på titelbladet til ordbogen, og ingen jeg spurgte kendte ham. I *Dansk Biografisk Leksikons* sidste udgave er han ikke med (han var dog med i de to foregående udgaver). Han er faktisk nu næsten fuldstændig glemt her i landet. Men da jeg forfulgte hans spor i samtidige memoirer, i breve og i danske arkiver, kom der interessante ting for dagen, som det vil fremgå af det følgende. Forøvrigt er der

tegn der tyder på en fornyet interesse for ham: i Island blev der i 1989 rejst et mindesmærke for ham på kirkegården i Reykjavik, hvor han ligger begravet. Ligeledes i Reykjavik, hvor en stor del af hans efterladte papirer findes, endnu uordnet, på Landsbiblioteket, er der også for nylig (1991) udkommet en bog om ham skrevet af en engelsk forsker fra Leeds *Andrew Wawn*. Den omhandler hovedsagelig hans tid i Edinburgh, som de danske kilder næsten ikke omtaler.

Thorleifur Gudmundsson Repp var født på Island 1794, studerede 1814-26 i København, hvor han blev særdeles velbekendt i akademiske og litterære kredse, var bibliotekar ved *The Advocates' Library* i Edinburgh 1826-37, og vendte derefter tilbage til København, hvor han døde 1857.

Det er ikke Repps ordbog der er mit emne ved denne lejlighed, da det ikke er her excentriciteten viser sig, og heller ikke hans andre værker, men hans personlighed. Jeg vil koncentrere mig om fire episoder:

- 1 Hans forbindelse med Bakkehuset, hvor den kendte professor i litteraturhistorie *Knud Lyne Rahbek* sammen med sin livlige og begavede ægtefælle *Kamma* havde en slags litterær salon, hvor tidens førende kunstnere kom.
- 2 Hans magisterdisputats, der fik et meget særpræget forløb.
- 3 Hans stormfulde tid som bibliotekar i Edinburgh.
Og endelig
- 4 hans ejendommelige kontrovers med Danmarks verdensberømte fysiker og opdager af elektromagnetismen *H.C. Ørsted*, efter tilbagekomsten til København.

Disse ret underholdende, men også på en måde tragiske, aspekter af hans liv er selvfølgelig ikke hele sandheden om Repp. Han var en højt begavet mand med et exceptionelt nemme for sprog: Han kendte foruden latin og græsk, som han allerede udmærkede sig i i skolen, oldislandsk (naturligt nok), oldengelsk, gælisk, hebræisk, arabisk, finsk og ungarsk samt de vesteuropæiske sprog: engelsk, tysk, fransk, spansk, italiensk, portugisisk. I nogle af sine bøger henviser han også til sanskrit og eskimoisk. Hans lærdom spændte vidt, også inden for andre områder: Han læste de første to år medicin med særlig henblik på dens forbindelse med kemi og fysik (som han studerede under *Ørsted*), gik senere over til de humanistiske fag: filosofi, litteratur, historie, filologi, og blev stærkt optaget af den nye sprogvidenskab under indflydelse af sprogforskeren *Rasmus Rask*. Repp vandt guldmedalje for afhandlinger i filosofi og æstetik 1818 og 1823, han oversatte 1825 "Laxdøla Saga" til latin for den arnamagnæanske kommission, der forestod (og forestår) udgivelsen af de islandske håndskrifter som *Arni Magnussen* indsamlede på Island i begyndelsen af 1700-tallet, og han vandt europæisk berømmelse med sin bog: "Historical Treatise on Trial by Jury... in Scandinavia and in Iceland" udgivet i Edinburgh 1832. Han oversatte bøger og skrev afhandlinger og avisindlæg om et utal af emner inden for historie, runologi, klassisk filologi, teologi, medicin, landbrugsvidenskab, politik, som det fremgår af fortegnelsen over hans værker i *Erslews forfatterleksikon*. Desuden var han hele sit liv fuld af ideer og projekter, og hans virkelyst var utrolig lige fra hans stu-

dietid: han var medstifter af Studenterforeningen i København 1820 og med til at grundlægge læseselskabet "Athenæum" 1824. Han havde i Edinburgh planer om udgivelse af tidsskrifter, stiftelse af lærde selskaber, en forskningsrejse for at studere "the Tartarian and Caucasian tongues", og, som noget af det mere bizarre, oversatte han for sin egen fornøjelse Lukas og Johannes evangelierne til oldengelsk. Han holdt foredrag, underviste, anmeldte bøger. I sin anden periode i København var han for en tid redaktør af den da kendte avis "Dagen" og udgav senere sit eget tidsskrift "Tiden". Men omfanget af hans interesser var også en hæmsko for ham, og han havde tit vanskeligt ved at gøre ting færdige, hvad hans efterladte papirer vidner om som Wawn påviser. Finnur Jonsen skrev i artiklen om ham i Salmonsens leksikon (1926): "Han var en Mand med rige Evner, et skarpt Hoved, men spredte sig for meget."

Han færdedes blandt tidens kendteste skikkelser og havde en næsten H.C.Ander-sensk evne til at vinde betydende personer for sig: I Danmark bl. a. Knud Lyne og Kam-ma Rahbek, digteren og filosofen F.C.Sibbern, Rasmus Rask. På en rejse til England 1820-22 stiftede han bekendtskab med the Marquis of Londonderry, udenrigsministe-ren Lord Castlereagh, Lord Ellenborough, foruden en David Ker, der som svigersøn til marquis'en og svoger til Castlereagh skaffede ham disse forbindelser. Efter hjemkom-sten fra denne rejse blev han engelsklærer for prinsesse Caroline Amalie, gift med den senere kong Christian VIII, som ordbogen for øvrigt er dediceret til. Men han var også i besiddelse af en umådelig selvbevidsthed og et ustyrligt, ja Hekla'sk temperament (P.H.Boye siger i sin bog om Kamma Rahbek at "hans Fædreøs paa eengang haarde og ildsprudende Natur afspejlede sig i hans Væsen"). Dette temperament bragte ham ofte på u-Andersensk vis i heftig konflikt med omgivelserne, og det ganske uden persons an-seelse, som det vil fremgå af det følgende.

Gennem sit studium kom Repp som nævnt i forbindelse med *Knud Lyne Rahbek*, blev hans ven, underviste ham i islandsk og indførte ham i sagalitteraturen. Han leverede og-så oversættelser af islandske sagaer til Rahbeks tidsskrift "Dansk Minerva". "Fra Stude-restuen avancerede han til Fruens Cabinet" fortæller P.H.Boye. Folkemindeforskeren J.M.Thiele skriver i sine erindringer om gæsterne på Bakkehuset: "Islænderen, Dr. Repp var en sjældnere Fugl og ikke meget omgængelig paa Grund af sit noget hovmo-dige Væsen, der skaffede ham Navnet "Lord Repp", og under dette Navn - taaltes han." I et af sine breve til Kamma Rahbek (19 sept. 1821) spørger digteren Chr. Winther til "Lord min Sandten Repp", hvad det så skal betyde. Det kgl. Bibliotek har en del breve fra Repp til Kamma Rahbek, også citeret i Boyes bog, og det fremgår af disse at han har været en temmelig besværlig gæst, som hun flere gange måtte irettesætte for hans ube-herskede optræden over for andre gæster, heriblandt selveste *Oehlenschläger*. At denne var en af tidens berømteste digtere afficerede aldeles ikke Repp. Han kunne ikke fordra-ge ham og yppede flere gange kiv med ham. "Han maaler mig ligesom en Strikkepige maaler en Strømpe" skriver Repp i et brev til Kamma, og det kan hans stolthed ikke bæ-re. "Jeg har bestandig hørt Tale om denne Stolthed i mig siden jeg var 4 Aar", står der i samme brev fra 21 maj 1819. Og han fortsætter: "det [er] Sandhed, at jeg med meget me-

re Fornøjelse taler got om dem jeg elsker end ondt om dem jeg ikke elsker, men det nægter jeg ingenlunde, at de førstes Antal er forfærdelig meget ringere end de sidstes." Oehlenschläger, der var et venligt menneske, tog nu ikke Repp hans modvilje fortrydeligt, tværtimod. Da han vidste at Repp som en fattig student trængte til penge, engagerede han ham til at hjælpe sig med latin, som Oehlenschläger fik brug for som professor ved universitetet, og i sine erindringer omtaler han Repp venligt for hans hjælp. Endog Rahbek selv blev genstand for Repps angreb. Repp sender ham i januar 1819 et uforskammet brev, som han dog ydmygt beder om tilgivelse for i et brev til Kamma, og heller ikke Rahbek har båret nag. Han skriver i et brev fra 1822, da Repp var i England, at han "høiligen savner" ham.

En hændelse der nok har været afslutningen på Repps forbindelse med Bakkehuset beskriver J.M.Thiele i sine ovennævnte erindringer. Efter at have fortalt om Kamma Rahbeks sygelige skræk for alt hvad der lignede ligkister, skriver han: "En silde Efteraarsaften sad jeg nu med hende og ventede paa Rahbek, som skulde komme fra Byen. Da indfandt den omtalte Herre [Repp] sig til hendes ubehagelige Overraskelse i en exalteret Tilstand, der i det næste Øieblik gjorde ham utilregnelig. Det var, som om han kom, blot for at sætte hendes Nerver i Oprør eller at prøve paa, til hvilken Grad han kunde drive det i denne Retning. Efter en lang og uforstaaelig Fortælling, der gik ud paa at skildre hans Misfornøjelse med Livet, kom han til det Resultat, at han ville have en Ende paa det hele, at han allerede havde ladet sig gjøre en "Liigkiste", som han nu førte med sig paa en Vogn, der holdt udenfor osv.

Dette var nu allerede mere end nok for fru Rahbek, men hvad blev det ikke. Hidtil havde jeg moret mig over ham, men da han fremtog en lille Flaske, hvis Etiquette skulde bevise, at det var Gift, og han yttrede Tilbøielighed til straks at tage disse Draaber, fandt jeg denne Comedie mindre underholdende og aldeles ikke passende. Da Rahbek ikke var tilstede, følte jeg mig berettiget til at indskride, saa meget mere, som Fruen var midt i sine Kramper. I en myndig Tale anmodede jeg ham derfor om at holde inde med disse Drengestreger, og det lykkedes mig paa denne Maade at fjerne ham.

Jeg hørte eller saae ham aldrig siden, og det var mig af liden Interesse, da man senere fortalte, at han var gaaet til den anden Verden - til Amerika."

Det sidste maa være en fejlhuskning for hans flytning til Edinburgh.

Med denne forholdt det sig således: Repps mange interesser og vidtstrakte studier og anden virksomhed gjorde, at han ikke fik taget sig sammen til at få en eksamen, men stødet hertil kom 1825 med muligheden for at få stillingen som bibliotekar ved *The Advocates' Library* i Edinburgh. Den var først blevet tilbudt Rasmus Rask, der ifølge traditionen afslog tilbuddet med de berømte ord, som står indhugget på hans gravsten på Assistens kirkegård: "Sit Fædreland skylder man alt hvad man kan udrette". (De er dog måske ikke sagt af Rask, se herom "Bevingede Ord"). Det er vidnesbyrd om den respekt Repp nød, at han blev bragt i forslag i stedet for en kapacitet som Rask, medmindre, som N.M.Petersen spidst foreslår i sit udkast til Rasks biografi, at "vedkommende kun blev foreslået fordi man ønskede at slippe af med ham herhjemme". Forøvrigt var der allere-

de før hans ansættelse nogen betænkelighed fra The Advocates' Library's side mht. Repps temperament. Førstebibliotekaren *David Irving* skriver i et brev til Rask: "Some doubts have been suggested with regard to the smoothness of his temper," men skriver dog sidst i brevet: "I have no doubt that his good sense, and his increasing knowledge of human life, will enable him to regulate his conduct in a situation where so much will depend upon himself," en bemærkning som han bittert må have fortrudt sidenhen.

Repp indstillede sig til magisterkonferens som følge af tilbuddet, og udarbejdede en afhandling om sprogets oprindelse: "De sermone tentamen", der som led i eksamen skulle forsvares ved en (latinsk) disputation. De indledende prøver bestod han med glans, afhandlingen blev antaget med rosende bemærkninger, men forsvaret blev en katastrofe, igen foranlediget af hans vanskelighed ved at styre sit temperament.

Forsvaret fandt sted d. 6 februar 1826 kl. 10-3 i "Regenskirken", den nuværende festsal. Den første opponent var professoren i latin Børge Thorlacius, som var af islandsk oprindelse og venlig stemt over for Repp. Han bemærkede hos Repp under forsvaret nogen "Forstemthed og Distraction", som han tilskrev det rygte der havde cirkuleret om at Repp kunne vente en meget hård behandling ved disputationen, hvilket også viste sig at slå til. Efter to indlæg ex auditorio fra en student og en kandidat, tog behandlingen fat. Den tredje opponent ex auditorio var en professor i klassisk filologi, C.F.Petersen, og Repp lod sig provokere af hans indlæg, der mest handlede om formelle ting, såsom den typografiske udformning af titelbladet, til at håne ham og le ad ham. Dette fik den sidste officielle opponent, en teologisk professor ved navn Jens Møller, til at sende bud efter universitetets rektor, H.C.Ørsted, for at han kunne irettesætte Repp, hvilket han gjorde med ordene "absit risus, absit scurrilitas" (bort med latter, bort med naragtighed). Jens Møller havde af en eller anden grund et horn i siden på Repp, nogle kilder siger, at det var fordi Repp havde afsløret Møllers halvbroders teologiske disputats som et falsum, men det er usikkert. I hvert tilfælde havde Møller sat sig for at hævne sig og havde fået sig udpeget som officiel opponent, selvom han ikke var fra det filosofiske fakultet. Han tog nu fat og hegledede afhandlingen sådan igennem at Repp blev rasende og synes fuldstændig at have mistet besindelsen i sine hånlige gensvar. En senere kilde hævder at Ørsted afbrød handlingen med ordene: "Descende ex cathedra scurra" (gå ned fra katederet, nar), men det har jeg ikke fundet bekræftet i dokumenterne i universitetets arkiv. En anden kilde fortæller at Repp fik at vide at han trængte til at lære belevenhed af de danske inden han nu flyttede til Storbritanien, og det har næppe stemt ham blidere. Under alle omstændigheder blev resultatet at man nægtede at tildele Repp magistergraden på grund af usømmelig optræden under forsvaret, og denne velnok unødige strengthed skulle kaste en skygge over resten af hans liv og var sikkert en væsentlig årsag til "hans ufordulgte Ringeagt for alt Dansk" som Boye nævner.

Efter at have forlovet sig rejste Repp i begyndelsen af marts til Edinburgh for at tiltræde stillingen. Også i Edinburgh blev der vanskeligheder fra første færd. Ingen af de danske kilder nævner noget om hvordan det gik ham i Edinburgh, så det følgende er hovedsagelig hentet fra Wawns bog, der er baseret på papirer som opbevares der.

Kort tid efter at han var kommet ville han gerne have orlov for at tage til København, hvor han skulle giftes, men i stedet for blot at anføre denne grund fandt han på mystiske forklaringer til David Irving, om at hans far, som var blevet 60, ifølge islandsk lov så skulle skifte med sine børn, og at dette skulle finde sted i København. Da denne forklaring ikke blev godtaget, fandt han på en ny: nemlig at han på grund af en uberettiget anklage om at han var forfalden til en hæslig last var nødt til at søge foretræde for kongen for at rense sit navn. I øvrigt viste det sig at han allerede havde opnået orlov fra bibliotekets bestyrelse. Kort tid efter forsøgte han at få Irving til at foranledige at hans magisterafhandling blev anmeldt i "The Edinburgh Review", og at den fik en positiv anmeldelse! Men den alvorligste episode opstod på grund af nogle kritiske bemærkninger som Irving havde ladet falde om en anden ansat ved biblioteket, en Mr Haig, og som Repp havde ladet gå videre til denne. Da Repp i Haigs nærværelse blev spurgt af Irving om han (Irving) havde sagt at Haig "was a dangerous man" svarede han straks ja, hvilket jo ikke var særlig diplomatisk. Det skaffede ham Irvings uudryddelige fjendskab og lagde grunden til en krig der varede til Repps sluttelige afskedigelse. Et tegn på hvordan situationen var ses deraf at Repp allerede i 1828 så sig nødsaget til at offentliggøre et forsværskrift, hvori ovennævnte episode er omtalt, og hvor han påberåber sig sin sandhedskærlighed som forsvar, hvilket unægtelig lyder ejendommeligt i lyset af de andre ovennævnte episoder.

Nu rasede krigen mellem de to for fuld udblæsning, og man ser tegn på dens rasen i Rasks breve til Repp i denne periode. Allerede i et brev d. 1 jan. 1829 beklager Rask hans vanskeligheder, 20 jan. 1829 råder Rask ham til at søge til Tyskland eller Sverige (og karakteristisk fremgår det af et brev fra 14 sept. 1829 at Repp har skældt Rask ud for ikke at have takket for en gælisk ordbog Rask har modtaget). Repp forsømte sine pligter og gjorde åbenbart som det passede ham, foruden at han optrådte uforskammet. Ved én lejlighed efterlod han på Irvings skrivebord et vers fra Orlando Furioso, som kun kunne læses som en grov fornærmelse mod Irving, men benægtede at det var ham der havde gjort det.

I et brev, der findes i Det kgl. Bibliotek, fra 11. jan. 1832 til biskop P.E.Müller, som oprindelig havde anbefalet Repp til stillingen, klager Irving sin nød: "The Icelander whom you sent to the Advocates Library has proved a very unpleasant and a very unprofitable connexion; nor have I ever been acquainted with any person more destitute of gratitude and truth...Whatever may be his aptitude for learning the grammar of different languages, he is in all common affairs as stupid as a mule, and so utterly intractable that there is no method of rendering him serviceable. He obtained permission to absent himself from the Library for a few days, in order to translate a few pages of Danish into English; and on this occasion he did not return to his employment till after an interval of six months. His average attendance for the next six months amounted to about two hours a day, whereas my ordinary attendance extends to six hours. Nothing but a feeling of pity for his condition could so long have retained him in a situation where he is worse than useless."

Repps opførsel skyldtes utilfredshed med arbejdsbetingelserne, idet han fandt at det

arbejde han blev sat til var under hans værdighed, og det redegør han for i et længere forsvarsskrift som han offentliggjorde i 1834 som svar på en lang række kritiske udsagn. Mærkeligt nok er dette forsvarsskrift det eneste materiale der findes her i landet om Repps tid i Edinburgh (bortset fra Irvings brev, som jo var privat), og Det kgl. Biblioteks eksemplar stammer fra læseselskabet "Athenæum", som Repp havde tilknytning til. Man kunne fristes til at tro at Repp har en finger med i spillet her. Hvorom alting er, trods positive udsagn fra mange folk i Edinburgh (en omtaler endog hans "mildness of manner") endte affæren dog til sidst med Repps afskedigelse, og han måtte i 1837 rejse tilbage til København.

Repp følte sig uretfærdigt behandlet og vendte tilbage som en bitter mand. Han synes i det hele taget i sin selvcentrerethed ikke at have været i stand til at opfatte, hvordan hans optræden virkede på andre. Det er karakteristisk at han i sin ansøgning om stillingen i Edinburgh bruger ovennævnte Ker som reference, skønt han groft havde fornærmet Ker i et brev, og denne nægtede da også at give ham noget skudsmål overhovedet, hvad der nær havde kostet Repp stillingen.

I København fortsatte han sit rastløse virke, også for at skaffe sig et levebrød: hans økonomiske forhold var hele hans liv elendige. Han blev i et halvt år redaktør af avisen "Dagen", fik bevilling som translatør i engelsk og tysk 1839 (med karakteristisk selvbevidsthed søgte han bevilling både i engelsk, islandsk, tysk, fransk, italiensk, spansk, græsk, latin, svensk og portugisisk), underviste i engelsk, udgav bøger til brug for engelskundervisningen (herunder ordbogen) og skrev flittigt i aviser og tidsskrifter om de mest forskelligartede emner: om en forbedring af Københavns vandforsyning, som også var i en jammerlig forfatning, om indførelse af silkeorme og plantning af morbærtræer til deres føde her i landet. Han var i den forbindelse med til at stifte et selskab til fremme af silkeavl, men ragede, ikke uventet, uklar med bestyrelsen. Han deltog i debatten om den nye forfatning der skulle indføres efter afskaffelsen af enevælden i 1848, i hvilken anledning han udsendte et forfatningsudkast som indeholdt et forslag om indførelse af et overhus med adelige medlemmer, nok ikke en særlig realistisk ide, og udgav i et par år sit eget tidsskrift "Tiden" til støtte for ideen.

Men mest opsigtsvækkende var dog hans angreb på Ørsted. For at skaffe sig et fast udkomme havde Repp 1838 og 1839 søgt om at blive lektor i engelsk ved Universitetet, som ikke havde haft nogen lærer i dette fag siden 1834 (hvor den første universitetslærer i faget, Thomas Christopher Brun var død i en alder af 83). Det var en stilling hvortil han ganske utvivlsomt var særdeles kvalificeret, men man synes, måske forståeligt nok, at have været betænkelig ved at ansætte ham og få ham som kollega. Han fik ikke noget svar på sine ansøgninger og bad da i et brev 1842 om at få aktindsigt i disputatssagen fra 1826, måske fordi han mente den havde noget med det at gøre. Det blev ham nægtet, og han fik kun en kopi af den officielle afgørelse fra "Directionen for Universitetet og de lærde Skoler". Ørsted var ironisk nok en af dem der stemte for at han skulle have den fulde aktindsigt, men det kunne Repp jo ikke vide.

I november 1844 indledte Repp så en række anonyme artikler i avisen "Kjøbenhavns-

posten" med angreb på en elementær lærebog i fysik som Ørsted havde udsendt til brug for studerende ved Polyteknisk Læreanstalt. Det er svært for en ikke-fagmand at vurdere vægten af kritikken, så jeg må henholde mig til fagfolks bedømmelse, og ifølge en omtale af sagen i en udgave af Ørsteds naturvidenskabelige skrifter fra 1920 var "Angrebets reelle Berettigelse ..minimal." Repp havde altså lidt ret i sin kritik, men blæser den op til en hellig moralsk forargelse på videnskabens vegne. Hans angivelige begrundelse for angrebene fremgår af følgende citat fra en af de første artikler (Kjøbenhavnsposten 30. November 1844): "Vi vide vel, at Nogle mene, at Pietet burde afholde En fra at udpege Feil hos en saa stor og fortjent Mand som Conferentsraad Ørsted, og at man af Pietets-Hensyn hellere burde lade det Falske staae uimodsagt, fordi han havde sagt det og lært det. De, som mene dette, ere saare ilde underrettede om Pieteten: Der gives mange høiere Arter af Pietet end den personlige: Pietet for Sandhed og Videnskab er f. Ex. af en langt høiere og ædlere Art; dette havde de Gamle indseet, som sagde: "Vi holde af Plato, vi holde af Aristoteles, men vi holde dog mere af Sandheden." Dette Princip ville vi [i] alle Tilfælde følge og vi skrive ogsaa egenlig mest for dem - de være nu mange eller faa - som holde mere af Sandheden end af Conferentsraad Ørsted."

Angrebene på de ifølge ovenstående minimale fejl blev vildere og vildere. De får form af åbne breve i en højtsvungen stil til Rector Magnificus ved universitetet, hvori det erklæres at sagen er en skandale for universitetet, ja for hele landet, og hvori der trues med at sagen vil blive berettet til Videnskabernes Akademi i Paris, som Ørsted var medlem af, så han ville blive udstødt heraf.

Angrebene varede ved til august 1845, hvorpå Repp opsøgte Ørsted, afslørede sig som manden bag artiklerne og ifølge Ørsteds egen senere beskrivelse af mødet: "gjorde mig det smukke Tilbud, at ville ophøre med sine Angreb på mig, naar jeg ville skaffe ham Magistergraden, til hvis Erhvervelse han for en Snes Aar siden har disputeret, men blev afvist formedelst Forsvarets Beskaffenhed. Jeg erklærede ham strax Umuligheden heraf; men føiede dertil nogle Ord, som skulde vise, at han kun ved falske Forestillinger var bleven opægget til det Had han havde vist mod mig, og at han, som efter Naturens Lov maa overleve mig i mange Aar, let vil faae hyppig Anledning til at fortryde de Fornærmelser, hvormed han forsøgte at forstyrre den Ro, jeg nu i min Alderdom [Ørsted var på det tidspunkt 68] behøvede til at fuldende adskillige længe forberedte videnskabelige Arbejder. Man vil maaskee smile ved den godmodige Indbildning at virke paa Hr. Repp ved Grunde; men dengang syntes mine Ord at virke. Han kom dog endnu engang tilbage paa sin Magistergrad, hvortil jeg atter gav det Svar, at det, han forlangte, var umuligt, men at han muligen ved et eller andet lærd linguistisk Arbejde kunde naae det. Ved sin Bortgang erklærede han dog, at ville indgive en Ansøgning om at faae den attraaede Grad, i hvilken Anledning jeg endnu henholdt mig til mit forrige Svar." Det var altså, trods Repps ovenfor citerede smukke ord om pietet, ikke så meget videnskabens sandhed som Repps erhvervelse af magistergraden angrebene skulle fremme. Hvad den ansøgning Repp nævner angår, indsendte han d. 1. oktober 1845 en sådan til universitet. Han gav heri sin egen redegørelse for hele sagen og bad om at beslutningen fra 1826 måtte blive ændret. D. 4. november blev ansøgningen afvist uden nærmere begrundelse.

Det hører måske med i billedet at han i december 1844 atter havde indsendt ansøgning om lektoratet i engelsk ved universitetet.

Sagen fik yderligere et efterspil. D. 31. juli 1847 sender Repp et brev til Ørsted, hvori han minder denne om sit besøg "for over et Aar siden", og om det tilbud Repp havde gjort Ørsted, at han "under visse Betingelser vilde stille Debatten i Bero for det Første ... formedelst de betydelige Fordringer, jeg gjør til mig selv i Henseende til Overbærenhed, Langmodighed, Humanitet, Oprigtighed og Trofasthed i ethvertsomhelst literairt Anliggende." Men da Ørsted ikke har opfyldt Repps betingelser fra den gang, dvs. sørget for at han fik magistergraden, føler han sig "mægtig tilskyndet" til at genoptage "Debatten" af tre grunde: "1) den danske Naturlæres Renselse fra...deri herskende Feil; 2) Hævdelsen af mine egne Rettigheder og 3) Vedligeholdelsen af D[eres] H[øivelbaarenhed]s Sindsro i Deres tiltagende Alder." Det er altså under alle de smukke ord en regulær trussel, og den ledsages så af en redegørelse for den nytte han mener Ørsted har haft af påvisningen af fejlene (som var blevet rettet i senere udgaver), og insinuationer om at Ørsted jo før har støttet nogle der mindre fortjente det end Repp (Ørsted havde været beskyldt for nepotisme). Brevet fortsætter: "D.H. veed meget vel, at jeg har for mange Aar siden præsteret Alt, hvad der her er udforderligt for Erhvervelsen af en academisk Grad, og at jeg har gjort dette paa en langt forsvarligere og sømmeligere Maade, end visse andre Personer, hvis Promotion D.H. kraftigen har befordret og fremskyndet [man aner en insinuation].... Det er altsaa mit ærbødige og tillige fuldkommen venskabelige (!) Forslag til D.H.: Hæv denne Skandale". Han opfordrer Ørsted til at bruge "den Magt og Indflydelse, som De saa ofte har gjort gjældende i Sager, som vare langt mindre klare end denne [igen insinuationen]." Men nu vil han ikke være tilfreds med en magistergrad, prisen er steget: "Den høieste Grad, som Deres Facultet har at give, tilkommer mig med Rette", nu vil han have en doktorgrad, og opregner herefter de grunde Ørsted kunne anføre for at give ham den, bl.a. hans indlæg i pressen om Københavns vandforsyning og om silkeavl!

Ørsted offentliggjorde straks brevet i et indlæg i bladet "Fædrelandet", hvor han redegør for forhistorien som jeg har citeret ovenfor, og afviser beskyldningerne for nepotisme. Han mener i øvrigt at Repp næppe selv har de matematiske kundskaber som angrebene vidner om, men at han er ordfører for "saadanne Matematikere, som mene, at Physiken kun bør behandles matematisk", og redegør herefter for sit syn på forholdet mellem matematik og fysik, et syn som i dag er helt forældet. Efter nogle bemærkninger til andre punkter i Repps brev udtrykker han håbet om nu at kunne "overlade mit videre Forsvar til mine oplyste Landsmænd."

Mere kom der ikke ud af den sag, og sit formål opnåede Repp ikke ved dette forsøg, der vel kun kan forklares som en fortvivlelsens udvej for at få det som han betragtede som sin ret. Men hans brev efterlader unægtelig et forstemmende indtryk ved sin tone, der er en blanding af sleskhed, insinuationer, selvtretfærdighed og trusler. Og Repp var heller ikke den der hverken fortrød eller måske var lidt flov over denne afsløring. 5 år senere, i 1852, gav han i forordet til en udgave af engelske digte til undervisningsbrug: "Udsøgte engelske Digte for Damer, for Skolen og for Studerende" en redegørelse for

hvad han selv anså som sine vigtigste fortjenester i sit virke, og her anfører han at han havde bidraget til at hæve "en paafaldende Uoverensstemmelse mellem engelsk Videnskab og Dansk Videnskab... ved at stille den i et klart Lys. Uanseet hvad Tak, jeg fik derfor, har dette siden viist sig at være et meget fortjenstligt Arbeide" (eftersom fejlene som sagt var rettet i den sidste udgave af lærebogen).

Repp fortsatte med sin utrættelige virksomhed, med forslag til en dansk forfatning i 1848 som nævnt ovenfor, med oversættelser, bl.a. af den engelske Book of Common Prayer, indlæg i pressen om medicinske, tekniske og historiske emner, og han deltog også med iver i islandsk politik. Hans håb om en fast ansættelse ved universitetet forsvandt efter udnævnelsen i 1851 af en englænder, George Stephens, til stillingen, som Repp igen havde søgt om samme år uden tanke på at hans angreb på Ørsted næppe har øget universitetets lyst til at ansætte ham; hans angreb var jo efter hans mening fuldt berettiget og havde oven i købet gavnet Ørsted.

Ifølge Wawns beskrivelse var hans sidste tid trist og præget af stor fattigdom. Han havde kun luvslidt tøj at gå i, så han måtte sige nej til middagsinvitationer hos regeringsembedsmænd som kunne have hjulpet ham. Lånekontoret og gode venners hjælp var til sidst familiens eneste mulighed for at overleve. Det hører også med i billedet af Repp at han havde gode venner, hvis venskab han beholdt, og vi får ligeledes hos Wawn et glimt af ham som familiefader, streng, men med omsorg og bekymring for sine fire børn.

Repp døde d. 5 dec. 1857, og det er måske passende som sammenfatning at citere slutningen af "Dagbladets" nekrolog over ham: "Repp var i mange Henseender begavet, besad mangesidige kundskaber, en sjelden Hukommelse og en skarp Opfattelsesevne; men disse gode Egenskaber opveiedes ved en ganske mærkelig Eensidighed og en høj Grad af Stridbarhed, der bevarede sig indtil det Sidste, saa at en af hans allerseneste offentlige Udtalelser endog indviklede ham i en Injurieproces med en Landsmand" (digteren Grimur Thomsen). Han var, som Wawn skriver "one of the most remarkable and eccentric scholarly figures ... in the first half of the nineteenth century", men mens hans ideer på andre områder ikke har overlevet hans tid, markerer ordbogen som nævnt et vendepunkt i den dansk-engelske leksikografis historie, og for den bevarer jeg ham i venlig erindring.

(Ovenstående er trykt i foredragets form og er derfor uden noter. En dokumenteret fremstilling vil fremkomme senere i en anden sammenhæng.)

De vigtigste kilder

Historien om **Webster** er hentet fra **Thomas Pyles: Words and Ways of American English**, London 1954, p. 80.

Med hensyn til **Repp** er de kilderne følgende:

Dansk biografisk Leksikon ved C.F.Bricka 1887-1905 og 2. udgave ved Svend Dahl og Povl Engelstoft 1933- 44 har artikler om Repp, men han figurerer som nævnt ikke i 3. udgave.

Th.H.Erslew: Almindeligt forfatterleksikon... 1843- 53, med supplement 1858-68, har

en fyldig fortegnelse over Repps værker, såvel bøger som bidrag til aviser og tidsskrifter. Den mest omfattende fremstilling af Repps liv og værker er:

Andrew Wawn: *The Anglo Man. Thorleifur Repp, Philology and Nineteenth Century Britain*. Reykjavík 1991. Tyngdepunktet i bogen er tiden i Edinburgh, og Repps forhold til Bakkehuset samt affæren med Ørsted er ikke nævnt. Repps værker er udførligt omtalt eller refereret.

Forholdet til Bakkehuset er der gjort grundigt rede for i **P.H.B[oye]:** *Om K.M.Rahbeks Brevveksling*, København 1887, s. 149-162. En hel del breve fra Repp til Kamma og Knud Lyne Rahbek findes på Det kgl. Bibliotek. P.H.Boye citerer også **J.M.Thiele:** *Erindringer fra Bakkehuset*, København 1869, for bemærkningen om Lord Repp, men den refererede historie om Repps sidste besøg står først i Thieles: *Af mit Livs Aarbøger*, udgivet af Carl Dumreicher i 1907. **Oehlenschläger** nævner Repp i *Erindringer* bd. IV, s.33-34, 1851, og **Chr. Winthers** brev står i *Breve fra og til Chr. Winther* ved Morten Borup, bd.I, s. 10, 1974.

Oplysningerne om disputatsen stammer fra papirer i Rigsarkivet: dels fra Københavns Universitets arkiv, dels fra "Directionen for Universitetet og de lærde Skoler" hvortil indberetningerne fra de to officielle opponenter Jens Møller og Børge Thorlacius om disputationens forløb blev sendt. De indeholder intet om at handlingen skulle være blevet afbrudt af Ørsted. Den version står i en artikel om Repp af **Páll Eggert Olason**, i tidsskriftet *Skírnir*, Reykjavík 1916. Bemærkningen om at Repp skulle lære belevenhed af danskerne er hentet fra **Magnus Stephensens** dagbog fra et besøg i København 1826, trykt i *Personalthistorisk Tidsskrift* 8 Rk.III, 1924, men hans skildring af forløbet er i øvrigt ikke helt pålidelig. **Børge Thorlacius** blev så rasende over den behandling Repp fik at han skrev et brev til konsistorium, hvori han gav en fremstilling af sin opfattelse af sagen, bl.a. med et voldsomt angreb på Jens Møller, som han betragtede som inhabil, og bad om at få den lagt ad acta, men brevet blev dog ikke afsendt og findes nu på Islands nationalbibliotek Landsbókasafn Islands. Det citeres af Páll Eggert Olason. **N.M. Petersens** udsagn er citeret fra **Paul Diderichsen:** *Rasmus Rask og den grammatiske Tradition*, 1960, p. 218.

Skildringen af Edinburghtiden bygger hovedsagelig på Wawns bog. Den nævnte pamflet af Repp på Det kgl. Bibliotek har den langstrakte titel: *Statement to the Faculty of Advocates by Thorl. Gudm. Repp on the Subject of the Statement by the Curators of the Library*, Edinburgh 1834. **Rasks** breve er trykt i *Breve til og fra Rasmus Rask*, I-III, 1941-1968. Brevet fra Irving til P.E.Müller findes på Det kgl. Bibliotek.

Kontroversen med **H.C.Ørsted** er omtalt i *H.C.Ørstedes Naturvidenskabelige Skrifter* ved Kirstine Meyer, bd. III, s. CLV ff., 1920. Repps angreb findes i *Kjøbenhavnsposten*, diverse numre 1844 og 1845 opregnet hos Erslew i supplementet, og Repps sidste brev til Ørsted samt dennes svar står i *Fædrelandet* for 8. Augsut 1847. Originalerne til disse to breve er i Det kgl. Bibliotek. Repps ansøgning om bevilling som translator findes i Rigsarkivet.